

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
із психолого-педагогічної та фахової підготовки
Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр
Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка
Спеціальність: 014 Середня освіта (Історія)
за ОПІ Середня освіта (Історія)

2025-2026 навчальний рік

Розробники програми:

Опря І. А., кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії.

Адамовський В. І., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін.

Сидорук С. А., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України.

Горбатюк О. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти.

Дорофей С. В., кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології освіти.

Ухвалено на засіданні кафедри всесвітньої історії

Протокол № 1 від 16 лютого 2026 року

Завідувач кафедри

Ігор ОПРЯ

Затверджено радою з науково-методичної роботи і забезпечення якості вищої освіти історичного факультету

Протокол № 1 від 13 лютого 2026 року

Голова ради

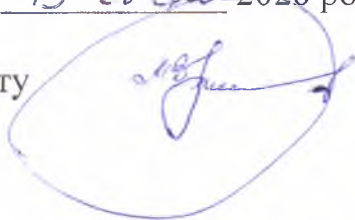

Анатолій ФІЛІНЮК

Затверджено вченою радою історичного факультету

Протокол № 2 від 19 лютого 2026 року

В.о. декана факультету

Вадим МАРКІТАНТОВ

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньої програми

Ігор ОПРЯ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Атестація здобувачів вищої освіти спеціальності проводиться у відповідності до Закону України «Про вищу освіту», освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія» та навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти денної форми навчання за спеціальністю 014 «Середня освіта. Історія». Забезпечення атестації здобувачів вищої освіти здійснюється згідно з Положенням про атестацію та організацію роботи екзаменаційної комісії в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (нова редакція).

У відповідності до освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія» та навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр за спеціальністю 014 «Середня освіта. Історія», затвердженого рішенням Вченої ради Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, формами атестації здобувачів вищої освіти є атестаційний екзамен та публічний захист кваліфікаційної роботи. Атестаційний екзамен передбачає оцінювання результатів навчання, визначених освітньо-професійною програмою.

До структури атестаційного екзамену входить оцінювання компетентностей з обов'язкових освітніх компонентів професійної підготовки: Методика викладання історії, Історія України, Археологія України, Психологія, Педагогіка, Історія стародавнього світу, Історія середніх віків, Нова та новітня історія країн Європи і Америки, Нова та новітня історія країн Азії і Африки.

Метою проведення атестаційного екзамену є перевірка результатів навчання, набутих професійних знань та навичок у практичній діяльності здобувачів вищої освіти.

Для проведення атестації здобувачів освітнього рівня «Бакалавр» ОПП «Середня освіта. Історія» спеціальності 014 «Середня освіта. Історія» створюється екзаменаційна комісія. Головою екзаменаційної комісії призначається фахівець у відповідній галузі або провідний науковець відповідного напрямку наукової діяльності. Головою екзаменаційної комісії також може призначатись науково-педагогічний працівник з напрямку підготовки/спеціальності, який не є працівником університету.

Розклад роботи кожної екзаменаційної комісії складається випусковою кафедрою, узгоджується з головою екзаменаційної комісії за встановленою формою. Кваліфікаційний екзамен проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участю не менше половини її складу за обов'язкової присутності голови екзаменаційної комісії.

До проходження атестації допускаються здобувачі вищої освіти, які в повному обсязі виконали навчальний план підготовки бакалавра. Остаточна ухвала про видачу студентові випускного курсу диплома з відзнакою виноситься на засіданні екзаменаційної комісії з урахуванням результатів його державної атестації та поданих матеріалів до екзаменаційної комісії.

Атестація завершується видачою документу державного зразка про присудження студентам ступеня бакалавра із присвоєнням кваліфікації: Бакалавр середньої освіти (Історія). Вчитель історії закладу загальної середньої освіти.

ПЕРЕЛІК ТЕМ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЙНИЙ ЕКЗАМЕН

Методика викладання історії

Предмет, завдання і структура курсу методики викладання історії.
Методика викладання історії як наукова дисципліна: становлення і розвиток.
Мета та завдання шкільної історичної освіти.
Структура шкільних курсів історії, програми і підручники.
Взаємозв'язок історії з іншими навчальними дисциплінами.
Сучасний стан історичної освіти в Україні.
Зміст історичної освіти: факти, поняття, цінності.
Психолого-педагогічні особливості засвоєння історичного матеріалу.
Мотивація навчання історії: прийоми і засоби.
Розвиток пізнавальних умінь і навичок учнів при вивченні історії.
Творча діяльність учнів як складова історичної освіти.
Методи і прийоми навчання історії: класифікація та застосування.
Наочність у викладанні історії: види і методика використання.
Робота з історичними джерелами та художньою літературою.
Урок історії: структура, типологія, підготовка і проведення.
Інноваційні підходи до викладання історії (включаючи цифрові технології).
Перевірка та оцінювання знань учнів з історії.
Позакласна та позашкільна діяльність з історії.
Регіональний компонент у шкільному курсі історії України.
Методика викладання громадянської освіти як складник історичної освіти.

Основна література:

1. Баханов К. О. Запровадження компетентнісного підходу до навчання історії в школі. Ч.1. Ч.2. Харків, 2017.
2. Баханов К. О. Професійний довідник учителя історії. Харків, 2011.
3. Баханов К. О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі. Дидактичний словник-довідник. Запоріжжя, 2002.
4. Боровець І., Дубінський В., Паур І. Навчання історії в зарубіжній школі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2020.
5. Ващенко Г. Загальні методи навчання. Київ, 1997.
6. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога: Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2003.
7. Вороліс М. Г. Методика викладання історії в середній загальноосвітній школі. Вінниця, 2005.
8. Горохівський П. І. Теорія та методика навчання історії. Курс лекцій. Умань, 2016.
9. Дубінський В. А. Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський, 2019.
10. Курилів В. Методика викладання історії: навчальний посібник. Львів, Торонто, 2003.
11. Левітас Ф. Л., Салата О. А. Методика викладання історії. Харків, 2006.

12. Мельник Л. Г. Методика викладання історії в середній школі. Київ, 1974.
13. Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К., 2006.

Історія України

Історія України як наука: джерела та періодизація.
Скіфо-сарматський світ і античні міста Північного Причорномор'я.
Походження слов'ян і формування Київської Русі.
Київська Русь у IX–XI століттях.
Розквіт і роздробленість Київської Русі.
Галицько-Волинська держава: становлення та занепад.
Українські землі у складі Великого князівства Литовського.
Люблінська унія та становище українських земель у складі Речі Посполитої.
Виникнення українського козацтва та Запорозької Січі.
Козацько-селянські повстання кінця XVI – початку XVII ст.
Національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького.
Переяславська рада та її наслідки.
Руїна: поділ Гетьманщини та боротьба за владу.
Гетьманщина в другій половині XVII – XVIII ст.
Ліквідація автономії Гетьманщини та Запорозької Січі.
Українські землі в складі Російської імперії у XVIII – першій половині XIX ст.
Національне відродження в Західній Україні.
Революція 1848–1849 рр. у Галичині.
Соціально-економічний розвиток Наддніпрянської України в другій половині XIX ст.
Український національний рух у другій половині XIX ст.
Україна в революції 1905–1907 рр.
Україна в роки Першої світової війни.
Українська революція 1917–1921 рр.
Українська СРР у 1920–1930-х рр.: індустріалізація, колективізація, репресії.
Західна Україна у міжвоєнний період.
Україна в роки Другої світової війни.
Повоєнна відбудова та репресії в УРСР.
Україна в період "відлиги", "застою" та "перебудови".
Проголошення незалежності України та основні етапи розвитку у XXI столітті.

Основна література:

1. Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985 – 1991 рр.): навч. посіб. Київ, 2004.
2. Бойко О. Новітня історія України (2014 – 2019 рр.): навч. посіб. Київ, 2020.
3. Бойко О. Д. Історія України. Київ, 2002.
4. Борисенко В. Курс української історії. Київ, 1997.
5. Верстюк В. Ф., Дзюба О. М., Репринцев В. Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. Київ, 1995.

6. Винокур І., Трубчанінов С. Давня і середньовічна історія України. Київ, 1996.
7. Грабовський С., Ставроянні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. Київ, 1995.
8. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ – ХХ століття. Київ, 2019.
9. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ, 2022.
10. Гунчак Т. Україна: ХХ століття. Київ, 2005.
11. Історія України: нове бачення. у 2 т. / Під ред. В. А. Смолія. Київ, 1996.
12. Історія України: Новітня доба: навч. посібник / [В. М. Литвин, В. Ф. Колесник, А. Г. Слюсаренко та ін.]; за ред. В. М. Литвина. Київ, 2012.
13. Калініченко В. В., Рибалка І. К. Історія України. Ч. III: 1917 – 2003: підручник для історичних факультетів вищих навчальних закладів. Харків, 2004.
14. Кондратюк К. Новітня історія України. 1914 – 1945 рр.: навч. посібник. Львів, 2007.
15. Коріненко П. С., Фартушняк А. К. Курс лекцій з історії України. у чотирьох частинах. Ч. III – IV: Новітня історія України. Тернопіль, 2007.
16. Кудряченко А. І., Калінічева Г. І., Костиця А. А. Політична історія України ХХ століття: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2006.
17. Литвин В. Історія України. у 3 т. Київ, 2005.
18. Пасічник М. С. Історія України: державницькі процеси, розвиток культури та політичні перспективи: навчальний посібник. Київ, 2006.
19. Слюсаренко А. Г., Гусев В. І., Литвин В. М. та ін. Новітня історія України (1900 – 2000): підручник. Київ, 2002.
20. Шевчук В. П., Тараненко М. Г. Історія української державності: навчальний посібник. Київ, 1999.
21. Гирич І. Формування модерної української нації: теорія і суспільні виклики (ХІХ – початок ХХ ст. Тернопіль, 2013.
22. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ – ХХ століття. Київ, 2019.

Археологія України

Предмет, об'єкт і місце археології серед інших історичних дисциплін.

Археологічні джерела: класифікація, специфіка, роль у пізнанні минулого.

Поняття та різновиди артефактів, археологічних об'єктів, пам'яток і комплексів.

Основні види археологічних пам'яток (поселення, поховання, культові споруди тощо).

Поняття «археологічна культура»: зміст, етапи формування, критерії виділення.

Археологічна періодизація та її відмінність від історичної хронології.

Кам'яний вік на території України: основні етапи, пам'ятки, знаряддя праці.

Ашельська та мустьєрська епохи: основні стоянки, господарство, спосіб життя.

Пізній палеоліт в Україні: стоянки, житла, перші прояви релігії та мистецтва.

Мезоліт на території України: криза мисливства, нові види господарства та зброї.

Неоліт: нові технології обробки каменю, перехід до продуктивного господарства.

Трипільська культура: періодизація, поселення, матеріальна та духовна культура.

Основні культури мідного віку в Україні: середньостогівська, ямна.

Бронзовий вік: розвиток металургії, катакомбна, зрубна та білогрудівська культури.

Чорноліська культура раннього залізного віку: поселення, ремесла, поховання.

Кіммерійці: історичні джерела, археологічні пам'ятки, поховальні традиції. Античні міста Північного Причорномор'я: Ольвія, Херсонес, Пантікапей — загальна характеристика.

Більське городище: структура, господарство, матеріальна та духовна культура.

Археологічна характеристика зарубинецької та черняхівської культур: поселення, поховання, господарство.

Основна література:

1. Археологія України: Курс лекцій / Л.Л. Залізняк, О.П. Моця, В.М. Зубар, К.П. Бунятян, В.В. Отрощенко, Р.В. Терпиловський. К.: Либідь, 2005. 504 с.
2. Баран В. Д., Баран Я. В., Зарубинецька культура. Історичні витоки українського народу. Київ, 2005. 208 с.
3. Баран В.Д. Черняхівська культура – поліетнічне утворення на території Південно-Східної Європи // Археологія давніх слов'ян: Дослідження і матеріали. К., 2004. С. 91–102.
4. Винокур І.С. Історія та культура черняхівських племен Дністро-Дніпровського межиріччя II–V століть н. е. Київ: Наукова думка, 1972. 180 с.
5. Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1994. – 318 с.
6. Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України: Підручник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2008. 408 с.
7. Відейко М.Ю. Давні поселення України: Альбом археологічних джерел та реконструкцій. Київ, 2000. 103 с.
8. Залізняк Л.Л. Археологія України: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2005. 504 с.
9. Залізняк Л.Л. Фінальний палеоліт і мезоліт континентальної України. Культурний поділ та періодизація // Кам'яна доба України. Вип.8. Київ: Шлях, 2008. 184 с.
10. Ситник О.С. Середній палеоліт Поділля. Львів, 2000. 372 с.
11. Приходнюк О. М., Смиленко А. Т., Юренко С. П. и др. Славяне Юго-Восточной Европы в предгосударственный период / под ред. В. Д. Барана.

- К.: Наукова думка, 1990. 486 с.
12. Степанчук В.М. Динаміка заселення території України в нижньому, середньому і на початку верхнього палеоліту // Археологія, 2006. № 1.
  13. Степанчук В.М., Матвіїшина Ж.М., Рижов С.М., Кармазиненко С.П. Початкове заселення і подальше освоєння території України давньою людиною: синтез археологічних і палеогеографічних даних // Вісник Національної академії наук України. 2012. № 8. С.34-46.
  14. Телегін Д.Я. Середньостогівська культура епохи міді. К.: Наукова думка, 1973. 172 с.
  15. Товкайло М. Т. Неоліт Степового Побужжя. Київ: Шлях, 2004. 160 с.
  16. Черныш А. П. Археология Прикарпатья, Волыни и Закарпатья (каменный век). [Р. Т. Грибович, Л. Г. Мацкевой, Н. А. Пелешишин и др. ; редкол.: (отв. ред.) и др.]. Киев: Наук. думка, 1987. 129 с.

Психологія

Основні поняття загальної психології: психіка, свідомість, самосвідомість, особистість.

Психологічна характеристика діяльності та спілкування особистості.

Структура та функції пізнавальних психічних процесів: відчуття, сприймання, пам'ять.

Особливості мислення, уяви та мовлення як вищих психічних функцій.

Емоції, почуття і воля як компоненти емоційно-вольової сфери особистості.

Індивідуально-типологічні властивості особистості: темперамент, характер, здібності.

Поняття психічного розвитку та чинники, що його визначають.

Періодизація вікового розвитку психіки і особистості.

Психологічні особливості розвитку дитини в дошкільному віці.

Розвиток пізнавальних процесів у молодшому шкільному віці.

Психологічні зміни у підлітковому віці: самосвідомість, емоції, спілкування.

Особливості розвитку особистості та пізнавальної сфери в юнацькому віці.

Розвиток емоційно-вольової сфери в різні вікові періоди.

Формування міжособистісних стосунків і спілкування у дітей та підлітків.

Психологічні основи навчіння, навчання і навчальної діяльності.

Причини зниження навчальної успішності та шляхи її подолання.

Психологічні закономірності засвоєння знань і формування понять.

Психологічні особливості педагогічної оцінки та її вплив на мотивацію учнів.

Психологічні чинники шкільного булінгу та робота з його профілактики в інклюзивному середовищі.

Психологічна підтримка дітей, які пережили психотравмуючі події, в умовах навчання.

Основна література:

1. Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (досвід упровадження) / [авт. кол. В. В. Байдик, Ю. С. Бондарук, Ю. П. Гопкало, Т. Б. Гніда, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А.

Мороз, І. І. Ткачук); заг. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2020. 122 с.

2. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 424 с. <https://westudents.com.ua/knigi/497-dityacha-psihologiya-dutkevichtv.html>
3. Дуткевич Т.В. Загальна психологія. Теоретичний курс. [текст] навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 388 с. URI: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/7621>
4. Калениченко Р. А. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: КНУБА, 2023. 196 с.
5. Максименко С.Д. Загальна психологія. Вид. 5-те, перер. та доповнене. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 272 с.
6. Москалець В. Загальна психологія. 2021. Київ: Ліра-К. 564 с.
7. Савчин М.В. Вікова психологія: навчальний посібник. 5-те вид. Київ: Академія, 2021. 376 с.
8. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О.П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Київ: Центр навчальної літератури 2020. 384 с.
9. Учитель І. Б. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник (електронне видання]. Дніпро: Середняк Т. К., 2021. 162 с.

Педагогіка

Тема 1. *Педагогіка в системі наук про людину.*

Система людинознавчих наук. Педагогіка як галузь людинознавства, наука про виховання, як система діяльності, мистецтво, навчальний предмет. Об'єкт і предмет дослідження у педагогіці. Сучасні завдання педагогіки. Категоріальний апарат педагогіки. Основні педагогічні поняття: виховання, освіта, навчання, освітній процес. Джерела педагогіки: народна педагогіка, твори філософів, твори класиків педагогіки, результати сучасних педагогічних досліджень, передовий педагогічний досвід, дані суміжних з педагогікою наук, державні документи з питань освіти і виховання.

Тема 2. *Розвиток, соціалізація і виховання особистості.*

Людина як біологічна істота. Індивід – типовий представник людського роду. Особистість як суб'єкт соціальних стосунків і свідомої діяльності. Індивідуальність – унікальна якість особистості індивіда. Поняття про розвиток особистості. Причини (фактори) розвитку: біологічні, психологічні, соціальні. Теорії (концепції) розвитку особистості: біологізаторська, соціологізаторська, конвергенції (взаємодії факторів), біхевіоризму, психоаналізу, персоналістичні теорії. Рушійні сили розвитку. Саморозвиток як результат власної активності особистості. Поняття „Формування особистості” у психологічному та педагогічному розумінні. Сучасне уявлення про соціалізацію особистості. Основні чинники розвитку особистості: спадковість, середовище, виховання і власна активність особистості. Поняття про спадковість, спадкові ознаки, задатки і здібності. Вплив спадковості на розвиток особистості. Поняття про середовище (макро-, мезо-, мікро-). Неоднозначність впливу середовища на соціалізацію особистості. Проблема педагогізації середовища найближчого оточення школяра. Виховання як процес корегування впливів середовища і спадковості. Умови ефективності виховання. Активність особистості як фактор

її розвитку й соціалізації та результат розвитку. Самовиховання як розвиток індивідуальності. Потреби особистості як джерело її активності. Діяльність і спілкування як засоби активності. Види діяльності і спілкування. Важливість залучення вихованців до діяльності і спілкування. Стимулювання вихователем самовиховання та саморозвитку школярів. Вікові етапи в розвитку особистості. Основні показники вікового розвитку. Акселерація та ретрадація як відхилення від оптимальних констант розвитку.

Тема 3. *Зміст освіти як фундамент базової культури особистості .*

Дидактика – теорія освіти і навчання. Її виникнення і розвиток. Народна дидактика. Основні дидактичні категорії: освіта, навчання, процес навчання. Взаємозв'язок дидактики і окремих фахових методик. Поняття змісту освіти, як складової базової культури людини. Різні підходи до побудови змісту освіти в історії педагогіки. Теорії формальної і матеріальної освіти. Сучасні вимоги до побудови змісту освіти. Державний і шкільний компонент змісту освіти. Модернізація змісту освіти у національній школі України. Державні документи, що визначають зміст шкільної освіти. Державні стандарти освіти. Навчальні плани. Навчальні програми, їх основний зміст і способи побудови. Підручники і посібники. Функції, типи, структура підручників. Дидактичні вимоги до підручників. Навчальні посібники. Вибір учителем навчальних програм, підручників і посібників. Процес навчання як невід'ємна складова частина освітнього процесу. Суть процесу навчання як процесу пізнавальної діяльності. Його двосторонній характер. Пізнання і навчання. Суперечності та рушійні сили навчального процесу. Основні фактори, які впливають на ефективність процесу навчання: зміст і обсяг навчального матеріалу організаційно-педагогічний вплив учителя, ставлення учня до навчання та його наочності, час. Функції навчання: освітня, виховна, розвиваюча. Структура цілісного процесу навчання. Діяльність вчителя в процесі навчання. Основні етапи процесу засвоєння учнями знань: сприймання, розуміння, осмислення, узагальнення, закріплення, застосування. Мотиви учіння школярів. Різні підходи до класифікації типів і видів навчання.

Поняття про методи навчання. Структура методу. Методи і прийоми. Функції методів навчання. Різні підходи до класифікації методів навчання, їх аналіз. Методи організації навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання і мотивації. Методи контролю і самоконтролю у навчальному процесі. Народнопедagogічні методи. Контроль, перевірка, оцінка і облік у навчальному процесі. Принципи, функції, види і форми контролю. Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності. Педагогічні вимоги до оцінки. Освітня і виховна роль оцінки. Критерії оцінювання навчальних досягнень школярів.

Тема 4. *Виховання в цілісному освітньому процесі.*

Виховання у вузькому педагогічному сенсі – складова частина цілісного освітнього процесу. Єдність і відмінність процесів виховання і навчання. Суть і особливості процесу навчання. Підходи до визначення суті процесу виховання: об'єктивні і суб'єктивні. Рушійні сили процесу виховання, внутрішні і зовнішні суперечності. Основні структурні компоненти процесу виховання. Етапи виховного процесу. Поняття про діагностику вихованості школяра. Закономірності і принципи виховання. Народна педагогіка про принципи виховання. Характеристика сучасних принципів виховання. Шляхи підвищення

процесу виховання.

Мета і завдання виховання на сучасному етапі. Державні документи з проблем виховання підростаючого покоління. Суть змісту виховання та вимоги до його побудови у закладі загальної середньої освіти. Мета, завдання та зміст основних компонентів виховання у національній школі. Формування світоглядних позицій учнів у процесі освітньої діяльності.

Поняття методу та прийому виховання. Класифікація методів виховання. Умови оптимального вибору методів вихователем. Характеристика основних груп методів виховання: методів формування свідомості особистості, методів організації діяльності, спілкування, формування позитивного досвіду суспільної поведінки, методів стимулювання і мотивації діяльності і поведінки, методів самовиховання. Завдання і функції класного керівника (діагностична, організаторська, виховна, координаційна, стимулювальна). Робота класного керівника з батьками учнів. Планування, облік і аналіз виховної роботи, визначення рівня вихованості учнів.

Основна література:

1. Задорожна-Княгницька Л. В., Тимофєєва І.Б. Загальні основи педагогіки: навч. посіб. для здоб. вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр» спец. 013 «Початкова освіта», Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 192 с.
2. Зайченко І.В. Педагогіка: підручник. 3-тє видання, перероблене та доповнене. Київ: ЛіраК, 2016. 608 с.
3. Михалюк А. М. Педагогіка : інтерактивний контент. Навчально-методичний посібник. Київ : Видавництво «Каравела», 2023. 244 с.
4. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Вид. 3-тє, перероб. І доп. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2020. 168 с.
5. Сікорський П. І. Нова педагогіка: підручник, Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 540 с.
6. Коломєць С., Петков С., Притула Р. Патріотичне виховання: теорія і практика / автори та укладачі: Коломєць С., Петков С., Притула О. - Київ:, Видавничий дїм «Професїонал», 2021. 224 с.
7. Основи педагогічної майстерностї та творчостї вчителя: навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / [автори-укладачі: О. М.Дутко, О. В. Горбатюк, І. Ю. Лебїдь, С. В. Полїщук, В. В. Федорчук; за заг. ред. В. В. Федорчук). Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 275 с.
8. Закон України „Про освіту”.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
9. Нова українська школа: поради для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. К : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
10. Концепція Нової української школи
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
11. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf>

12. Пальчевський С. С. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Каравела, 2016. 496 с.
13. Пашенко М. І., Красноштан І. В. Педагогіка: навч. посіб. Київ : «Центр
учбової літератури», 2017. 228 с. URL:
<https://ua1lib.org/book/3099168/d4d9a3?id=3099168&secret=d4d9a3>

Історія Стародавнього світу

Географічні умови та їхній вплив на розвиток цивілізацій Стародавнього Сходу.

Стародавній Єгипет: політична організація та влада фараона.

Стародавній Єгипет: релігія та культ Осіріса.

Месопотамія: шумерська цивілізація та винахід писемності.

Аккадська імперія та перша централізована держава в історії.

Вавилонське царство: Кодекс Хаммурапі та правові системи.

Ассирійська імперія: військова експансія та централізоване управління.

Перська імперія: політика Дарія I та реформи.

Стародавній Китай: політичний устрій та культура династії Шан.

Стародавня Індія: цивілізація Хараппи та ведійська культура.

Перші держави на території Стародавньої Греції: Кріто-Мікенська цивілізація.

Гомерівська Греція: родова знать та система влади в «Іліаді» та «Одіссеї».

Велика грецька колонізація: причини та наслідки.

Афінська демократія: політичні реформи Солона і Клісфена.

Спарта: соціально-політичний устрій та реформи Лікурга.

Похід Александра Македонського: формування македонської імперії.

Еллінізм: синтез грецької та східної культур.

Грецька культура: філософія (Сократ, Платон, Арістотель) та театр.

Римська республіка: боротьба патриціїв і плебеїв.

Пунічні війни: завоювання Італії та боротьба з Карфагеном.

Криза Римської республіки: соціальні та політичні протиріччя.

Диктатура Цезаря: реформи та наслідки.

Римська імперія: принципат та розквіт при Августі.

Криза Римської імперії: реформи Діоклетіана та утворення домініату.

Падіння Західної Римської імперії: Велике переселення народів та занепад.

Основна література:

1. Авдієв В. І. Історія Стародавнього Сходу. Харків, 2002.
2. Баженов О. Л. Історія первісного суспільства: підруч. Кам'янець-Подільський, 2016.
3. Балух В. О. Історія античної цивілізації: підруч. для студ. вищ. навч. закл.: у 3 т. Т. 1: Стародавня Греція. Чернівці, 2016.
4. Балух В. О. Історія античної цивілізації: підруч. для студ. вищ. навч. закл.: у 3 т. Т. 2: Стародавній Рим. Чернівці, 2016.
5. Голованов С. Історія стародавнього світу: навч. посібн. в 5-ти т. Київ, 2016.
6. Завадський В. М. Історія Стародавнього світу: навчально-методичний посібник. Донецьк, 2011.
7. Кіндер Г., Хільгеман В. Всесвітня історія. Київ, 2001.

8. Колісніченко А. І. Історія держави і політико-правових вчень Стародавньої Греції та Риму: навчальний посібник Миколаїв, 2002.
9. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу: навч. посібн. Київ, 2002.
10. Мустафін О. Р. Справжня історія Стародавнього часу. Харків, 2018.
11. Ручинська О. А., Сергеев І. П. Історія Стародавнього Сходу: навч.-методичний посібник. Харків, 2008.
12. Скирда В. В., Шрамко Б. А. Історія первісного суспільства: підручник. Харків, 2018.
13. Станко В. Н., Гладких М. І., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ, 1999.
14. Тищик Б. Історія держави і права країн стародавнього світу. Львів, 2002.
15. Ткачук П. Д. Історія первісного суспільства, стародавнього Сходу й античних цивілізацій у термінах, назвах, поняттях і датах: навч.-метод. посіб. для студ. іст. ф-тів ін-тутів, ун-тів та вчителів історії. Луцьк, 2003.
16. Ткачук П. Д. Історія стародавнього Сходу й античних країн у термінах, назвах, поняттях і датах: тлумач. слов. для студ. іст. ф-тів ін-тутів, ун-тів та вчителів історії. Луцьк, 1992.
17. Шульга С. А. Історія Стародавньої Греції та Риму. Тестові завдання та методичні рекомендації для студентів історичного факультету. Луцьк, 2008.

Історія середніх віків

Доба середньовіччя в історії людства.

Явище феодалізму в середні віки.

Політичний, соціальний та економічний розвиток країн Європи в ранньому середньовіччі.

Мілітарний фактор у розвитку середньовічного суспільства.

Виникнення середньовічних держав та формування політичної карти Європи.

Розвиток сільського господарства, ремесел та торгівлі в середньовіччі.

Міста середньовічної Європи.

Релігія та церква в Європі середніх віків.

Станова система середньовіччя.

Джерела з історії раннього середньовіччя.

«Велике переселення народів» і виникнення варварських королівств.

Держава франків за часів Меровингів.

Держава франків за часів Каролінгів.

Візантійська імперія в V–VIII ст.

Візантійська імперія в IX–XI ст.

Франція в IX–XI ст.

Німеччина, Італія та папство в IX–XI ст.

Хрестові походи та їх історичне значення.

Англія в XI–XIII ст.

Столітня війна та її наслідки.

Основна література:

1. Балух В. О., Коцур В. П. Історія середніх віків. У 2-х т. Т. 1. Раннє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: ТОВ "Видавництво "Наші книги", 2010.
2. Балух В. О., Коцур В. П. Історія середніх віків. У 2-х т. Т. 2. Високе і пізнє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: ТОВ "Видавництво "Наші книги", 2010.
3. Войтович Л. В., Домановський А. М., Козак Н. Б., Лильо І. М., Мельник М. М., Сорочан С. Б., Файда О. В. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / За ред. С. Б. Сорочана і Л. В. Войтовича. Львів: Видавництво «Апріорі», 2011.
4. Войтович Л., Козак Н., Овсінський Ю., Чорний М. Medium aevum: середні віки. Підручник для історичних спеціальностей ВУЗів / За ред Л. В. Войтовича. Львів: "Тріада Плюс", 2010.
5. Гордієнко В. В., Гордієнко Г. М. Кривошея І. І. Історія середніх віків. Практикум. Частина І: навч. посібник. Умань: Видавничополіграфічний центр «Візаві», 2013.
6. Історія Великої Британії: Навч. посібник для студентів факультету іноземних мов денної та заочної форм навчання / укл.: І. І. Кривошея, О. В. Барвінок: КНТ, 2017. 206 с.
7. Історія середніх віків (V - XV ст.). Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять / укладач Беззубенко А. В. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. 106 с.
8. Історія середніх віків. Практикум. Частина II: Навч. посіб. / В. В. Гордієнко, Г. М. Гордієнко, І. І. Кривошея, О. О. Салата. Умань, 2014. 32.
9. Історія середніх віків. Практикум. Частина II: навч. посібник / В. В. Гордієнко, Г. М. Гордієнко, І. І. Кривошея, О. О. Салата. Київ: КНТ, 2017.
10. Кузовков В. В., Горбенко К. В. Історія середніх віків: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої освіти. Миколаїв: Іліон, 2020, 247 с.
11. Практикум з історії Середніх віків / В. О. Балух, О. В. Балух, В. П. Коцур. Чернівці: Наші книги, 2016. 423 с.
12. Юга О. Історія середніх віків (друга половина XI - кінець XV ст.): навчально-методичний посібник з організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти історичного факультету [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 92 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1mY9Xh8pIMFrgKJ_JGPSanZR4g3FZtI/view

Нова та новітня історія Європи і Америки

Соціально-економічні умови Європи наприкінці XV століття: перехід до раннього Нового часу.

Велика географічна експансія та її наслідки для Європи і світу.

Реформація та контрреформація в Європі.

Епоха Відродження: культурні, соціальні та наукові досягнення.

Виникнення та розвиток капіталізму в Європі.

Формування абсолютизму в Європі: приклади Іспанії, Франції, Росії.

Тридцятилітня війна та її вплив на Європу.

Англійська революція XVII століття та її наслідки.

Просвітництво та його вплив на європейську політичну думку.

Велика Французька революція: причини, хід і наслідки.
Наполеонівські війни та їхній вплив на Європу.
Революції 1848 року в Європі: причини та наслідки.
Індустріалізація в Європі: економічні та соціальні зміни.
Соціальні рухи і робітничі страйки в Європі та Америці.
Формування національних держав в Європі у XIX столітті.
Імперіалізм та колоніалізм Європи в Африці та Азії.
Громадянська війна в США (1861–1865) і її наслідки.
Розвиток США в кінці XIX – на початку XX століття: соціальні та економічні зміни.
Перша світова війна: причини, хід і наслідки.
Революція в Росії 1917 року та її вплив на міжнародні відносини.
Міжвоєнний період: економічна депресія та політичні зміни в Європі і США.
Друга світова війна: причини, хід, основні етапи та наслідки.
Повоєнна реконструкція Європи та формування нових політичних блоків.
Холодна війна: геополітичне протистояння між США і СРСР.
Рухи за громадянські права в США в середині XX століття.
Деколонізація та незалежність країн Африки та Азії в середині XX століття.
Європейський Союз: етапи розвитку і значення для Європи.
Розпад СРСР: причини і наслідки для міжнародних відносин.
Політичні та економічні зміни в США після 1980-х років.
Європейська інтеграція в умовах глобалізації та нові виклики для Європи та Америки.

Основна література:

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV – XVIII ст., т. 1-3. К., 1995 – 1998.
2. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки 1918 – 1945 рр. К., 2013.
3. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки 1945–2002 рр.: навч. посіб. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А.О. Копилова. Київ: Либідь, 2004.
4. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки на початку XXI ст.: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2015.
5. Год Н. В. Нова історія країн Європи та Америки (навчальний посібник) Полтава, 2010.
6. Гончар Б. М., Городня Н. Д. Нова історія країн Європи та США (1870-1918) Київ, 2008.
7. Гончар Б. М., Машевський О. П., Папенко Н. С., Городня Н. Д., Іванов О. Ф. Нова історія країн Західної Європи й Північної Америки. XVII – 60-ті р. XIX ст.: підручник для студ. вищ. навч. закладів. Київ, 2013.
8. Дюрозель Ж.Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. К., 1995.
9. Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002). Навчальний посібник. Вінниця, 2003.

10. Іваницька О.П. Історія міжнародних відносин (1918-1945 роки). Київ: Слово, 2011.
11. Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу (XIX – початок XX століть): навч. посіб. / за ред. Б. В. Сипко. Львів, 2020.
12. Кузьмін О.С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки: навч. посіб. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 456 с.
13. Мустафін О. Р. Справжня історія Раннього Нового часу. Харків, 2014.
14. Норман Д. Європа. Історія. / Пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. К.: Видавництво Соломії Павличко, 1999.
15. Сокирська В. В. Нова історія країн Європи та Америки [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.: [у 2 ч.]; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань: Жовтий, 2010 - 2011.
16. Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції. Київ, 2018.

Нова та новітня історія Азії і Африки

Цивілізації Сходу, їх прикметні риси та причини занепаду в добу Нової історії.

Виникнення та розвиток колоніальної системи. Проблема модернізації країн Сходу.

Утворення імперії Моголів, її криза і розпад. Перетворення Акбара.

Завоювання Китаю маньчжурами. Розвиток країни під владою Цінської династії (XVI – XVIII ст.).

Розквіт і криза Османської імперії (XVI – XVIII ст.).

Народи Африки і колоніальна політика європейських держав (XVI – перша половина XIX ст.).

Поневолення африканських народів і становлення колоніальної системи. Визвольна боротьба африканців.

Об'єднання Японії та її розвиток у період Токугавського сьогунату.

Революція 1867 – 1868 рр.

Іран у XVII – першій половині XIX ст.

Утворення Афганської держави. Боротьба проти англійського вторгнення.

Політика танзимату в Османській імперії.

Модернізація Японії та її особливості (70-ті рр. XIX – початок XX ст.).

Перетворення Індії в англійську колонію.

Перетворення Китаю на напівколонію. Модернізаційні процеси. Сінхайська революція 1911 – 1912 рр.

Модернізаційні процеси в Індії. Наростання національно-визвольної боротьби і соціальних конфліктів (II пол. XIX – початок XX ст.).

Політичний і соціально-економічний розвиток Ірану у XVI – першій половині XIX ст.

Модернізаційні процеси в Ірані та його перетворення на напівколонію.

Конституційна революція 1905 – 1911 рр.

Успіхи та невдачі модернізації Османської імперії та її перетворення на напівколонію. Молодотурецька революція та її історичне значення.

Революційне піднесення в Індії 1905 – 1908 рр.

Політичний та економічний розвиток Китаю у 1918 – 1949 рр.
Політичний та економічний розвиток Японії у 1918 – 1945 рр.
Політичний та економічний розвиток Ірану у 1918 – 1945 рр.
Політичний та економічний розвиток Туреччини у 1918 – 1945 рр.
Арабські країни Азії у 1918 – 1945 рр.
Політичний та економічний розвиток Індостану у 1918 – 1945 рр.
Політичний та економічний розвиток країн Індокитаю у 1918 – 1945 рр.
Визвольна боротьба народів Африки у 1918 – 1939 рр.
В'єтнамська війна та її геополітичні наслідки.
Політичний та економічний розвиток Японії у 1945 р. – початок ХХІ ст.
Політичний та економічний розвиток Індія у 1947 р. – початок ХХІ ст.

Основна література:

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV – XVIII ст., т. 1-3. Київ, 1995– 1998.
2. Головченко В. І., Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки. Колоніальний Схід (кінець XIX ст. – друга третина XX ст.). Київ, 2010.
3. Городня Н. Д. Історія країн Азії та Африки у XX столітті: курс лекцій. Навчальний посібник. Київ, 2023.
4. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки 1918-1999 рр. Львів, 2006.
5. Новітня історія країн Азії та Африки: навчально-методичний посібник. Укладач Порох Н. В. Полтава, 2021.
6. Поп Ю. І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – поч. XX ст.): підручник. Київ, 2012.
7. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): навч. посібник. Київ, 2007.
8. Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кін. XX ст.). Суми, 2002.
9. Степанков В. С., Дубінський В. А. Новітня історія країн Азії та Африки. Навчально-методичний посібник з організації самостійної роботи для студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський, 2022.
10. Степанков В. С., Дубінський В. А., Опря І. А. Нова історія країн Азії та Африки. Навчально-методичний посібник для студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський, 2007.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінювання знань студентів з атестаційного екзамену з психолого-педагогічної та фахової підготовки розроблені на основі «Положення про організацію освітнього процесу» та «Положення про атестацію та організацію роботи екзаменаційної комісії в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка».

Атестаційний екзамен з психолого-педагогічної та фахової підготовки є окремим кредитним модулем і оцінюється за 100-бальною шкалою. Кожне питання оцінюється 100 балами, загальна оцінка виводиться як середнє арифметичне.

**Таблиця відповідності шкал оцінок якості
засвоєння навчального матеріалу**

Національна шкала	Критерії оцінювання
«відмінно» (90-100 балів)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими із атестаційного екзамену з психолого-педагогічної та фахової підготовки, засвоєний повністю. Здобувач/ка демонструє глибоке розуміння ключових понять, здатність до системного мислення, аналізу та узагальнення; вільно орієнтується в навчальному матеріалі, застосовує його в типових і нестандартних професійних ситуаціях. Необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом повністю сформовані. Відповідь правильна, повна, з прикладами, що ілюструють знання та вміння, без помилок або з однією незначною неточністю, що не впливає на загальний результат.
«добре» (75-89 балів)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими із атестаційного екзамену з психолого-педагогічної та фахової підготовки, засвоєний повністю. Здобувач/ка демонструє розуміння основних понять, здатність до аналізу й узагальнення; загалом орієнтується в навчальному матеріалі, здебільшого правильно застосовує його в типових професійних ситуаціях. Необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом сформовані. Відповідь правильна, достатньо повна, з прикладами, що свідчать про засвоєння знань і вмінь. Можливі окремі несуттєві помилки або неточності, які не спотворюють змісту відповіді загалом.
«задовільно» (60-74 бали)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими із атестаційного екзамену з психолого-педагогічної та фахової підготовки, засвоєний частково.

	Здобувач/ка орієнтується в основному навчальному матеріалі, володіє базовими поняттями, але виявляє утруднення в аналізі, узагальненні та застосуванні знань у професійних ситуаціях. Необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом сформовані на базовому рівні. Відповідь неповна, з недостатньою аргументацією, приклади подаються рідко або не зовсім доречно. Допущено окремі помилки або неточності, що певною мірою впливають на якість відповіді, але не спотворюють її змісту загалом.
«незадовільно» (0-59 балів)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими із атестаційного екзамену з психолого-педагогічної та фахової підготовки, засвоєний недостатньо. Здобувач/ка не демонструє розуміння основних понять і положень, не здатен/здатна до їх аналізу, узагальнення та застосування у професійній діяльності. Практичні навички роботи з навчальним матеріалом не сформовані або наявні лише фрагментарно. Відповідь неповна, неструктурована, з численними помилками або суттєвими неточностями, що свідчать про незасвоєння програмового матеріалу.

Рейтингова оцінка з комплексного кваліфікаційного екзамену	Підсумкова оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A (відмінно)	відмінно
82-89	B (дуже добре)	добре
75-81	C (добре)	
67-74	D (задовільно)	задовільно
60-66	E (достатньо)	
35-59	FX	незадовільно
34 і менше	F	